Соціально-правові студії. 2019. Випуск 3 (5). С. 35-42
Social & Legal Studios. 2019. Issue 3 (5). P. 35-42

UDK (УДК) 347.5
JEL Classification: K 30

Вовк Марія Зіновіївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
e-mail: mzvovk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8740-8222

ОСОБЛИВОСТІ ПРИСУДЖЕННЯ СПРАВЕДЛИВОЇ САТИСФАКЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ РОЗГЛЯДІ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Анотація. Наведено аналіз рішень Європейського суду з прав людини, що спрямований на виявлення особливостей присудження справедливої сатисфакції Судом при розгляді цивільних справ. Розглянуто правові стандарти, які застосовує Європейський суд з прав людини при розгляді цивільних справ для відшкодування матеріальної шкоди, завданої фізичним та юридичним особам. Окрему увагу приділено дослідженню питань компенсації моральної шкоди фізичним особам. Проаналізовано підхід, який використовує Європейський суд з прав людини при розгляді цивільних справ щодо визначення поняття нематеріальної шкоди, методів і критеріїв оцінки її розміру та порядку компенсації юридичній особі.

Ключові поняття: справедлива сатисфакція, матеріальна шкода, моральна шкода, реальні збитки, упущена вигода, Європейський суд з прав людини.

Vovk Maria,
Ph in Law,
assistant professor of civil and law discipline department
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: mzvovk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8740-8222

PECULIARITIES OF ADJUDICATION OF JUST SATISFACTION IN TRYING CIVIL CASES BY EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Abstract. The article analyses decisions of European Court of Human Rights in civil cases, in particular, made related to Ukraine. The following analysis of the decision making is directed to uncovering peculiarities of adjudication of just satisfaction by Court in civil cases. Legal standards, which are applied by European Court of Human Rights in civil cases for compensation of material damage, inflicted to physical persons and legal entities are illuminated. The attention is paid on real losses compensation and neglected benefits as components of material damage.

The attention is also paid to the research of issues of moral damage compensation to physical persons and non-material damage to legal entities. On the basis of analysis of European Court of Human Rights' decisions and considering trying civil cases is stated that Court implements right of compensation of non-material damage to legal entities.

The author studies the approaches, that are applied by the Court in civil cases trying considering the notion of non-material damage, methods and criteria of evaluation of its dimensions and rules of compensation to legal entity. The attention is also paid to the fact that in the practice of European Court of Human Rights in trying civil cases true criteria of evaluation of moral damage compensation inflicted to physical persons and non-material damages inflicted to legal entities aren't established and Court acts according to the circumstances and peculiarities of separate case, that it tries.

The order of court's and others' compensation in practice considering trying civil cases by European Court of Human Rights is analyzed in the work as well as the order of statement's presentation for receiving just satisfaction is determined in the article.

The author made a conclusion that the analysis made of European Court of Human Rights in civil cases considering adjudication of peculiarities of just satisfaction by Court in civil cases could become a basis for further improvements of national legislation, in particular, civil and legal institution of damage compensation.

Key concepts: just satisfaction, material damage, moral damage, real losses, neglected benefit, European Court of Human Rights.

DOI 10.32518/2617-4162-2019-3-35-42

Вступ

11 вересня 1997 р. набрала чинності для України ратифікована Верховною Радою України Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція). Відтоді кожна фізична особа, неурядова організація або група осіб, що є під юрисдикцією України, отримали право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися зі скаргою про порушення Україною прав і свобод, гарантованих Конвенцією, до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Ст. 41 Конвенції уповноважує ЄСПЛ у разі визнання факту, що відбулося порушення Договірною Державою Конвенції або протоколів до неї стосовно будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, і якщо внутрішнє право відповідної Договірної Держави передбачає лише часткове відшкодування та у разі необхідності, надати потерпілій стороні справедливу сатисфакцію. Однак Конвенція не розкриває змісту цього поняття, що дає змогу ЄСПЛ з огляду на надану йому компетенцію тлумачити його самостійно. Водночас у ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачено правило про те, що національні суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [1]. Потрібно зазначити, що нині зростає кількість рішень щодо України, ухвалених ЄСПЛ, зокрема при розгляді цивільних справ. Усе це свідчить про актуальність означеної теми і необхідність її дослідження.

Вивченню проблематики призначення справедливої сатисфакції ЄСПЛ присвятили свої праці такі науковці, як Д. В. Афанасьев, І. В. Караман, В. В. Козіна, А. В. Лужанський, С. Є. Сиротенко, В. П. Паліюк, Л. В. Пастухова, Е. Шигапова, А. Г. Ярема та ін. Проте специфіка присудження справедливої сатисфакції ЄСПЛ при розгляді цивільних справ залишилась поза увагою.

Метою статті є здійснення аналізу рішень ЄСПЛ для визначення змісту поняття «справедлива сатисфакція», а також особливостей її присудження при розгляді цивільних справ.

1. Правові стандарти у практиці ЄСПЛ при розгляді цивільних справ, які застосовуються для відшкодування матеріальної шкоди, що завдана фізичним та юридичним особам

Справедлива сатисфакція, відповідно до ст. 41 Конвенції, спершу полягала лише у відшкодуванні матеріальної шкоди. Надалі, із урахуванням динамічного тлумачення вказаної норми, справедлива сатисфакція полягає у відшкодуванні: а) матеріальної шкоди; б) моральної (немайнової) шкоди; в) розходів і витрат. Із 1991 р. ЄСПЛ у резолютивній частині рішення почав включати положення про сплату заявникові компенсації протягом трьох місяців від дня винесення рішення, а з 1996 р. зазначав про нарахування і виплату з конкретної суми компенсації процентів у разі недотримання строку виконання цієї вимоги [2, с. 308].

У практиці ЄСПЛ під відшкодуванням матеріальної шкоди розуміють відшкодування реальних збитків, що завдані заявнику шляхом порушення його прав, а також упущеної вигоди. До реальних збитків у практиці ЄСПЛ прийнято відносити: вартість втраченого заявником майна або майнових прав; зниження ринкової вартості майна заявника або його майнових прав; витрати заявника на лікування та придбання ліків; інші витрати, пов'язані із заподіянням шкоди здоров'ю; витрати у зв'язку із підготовкою до нової професії тощо [3, с. 314]. Зокрема, у рішенні по справі «Максименко та Герасименко проти України» [4] заявники стверджували, що скасуванням у 2006 р. рішення від 1995 р. про приватизацію гуртожитку, який вони придбали як добросовісні покупці, та всіх наступних правочинів щодо передачі права власності держава порушила їхнє право на мирне володіння своїм майном, гарантоване ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. ЄСПЛ визнав порушення та присудив заявникам 6127 євро матеріальної шкоди, що відповідає сплаченій ними вартості гуртожитку.

Під упущеною вигодою в практиці ЄСПЛ розуміється дохід, який заявник, очевидно, мав змогу одержати в майбутньому, якщо би Держава-відповідач не допустила порушення його прав. ЄСПЛ присуджує від-

шкодування упущеної вигоди і юридичним, і фізичним особам. Упущена вигода юридичних осіб полягає у втраті реальної можливості одержувати грошові виплати, або отримати прибуток, або збільшити доходи (наприклад, справа «Совтрансавто-Холдинг проти України» [5]).

Упущена вигода фізичних осіб полягає, зокрема, у втраті реальної можливості: укласти вигідну угоду; одержувати заробіток, пенсію або допомогу; одержувати дохід від певної діяльності або майна; збільшити дохід; одержувати грошове утримання від особи, що померла в результаті порушення. Так, у рішенні по справі «Рисовський проти України» [6] заявник скаржився за п. 1 ст. 6 Конвенції на тривале невиконання рішення суду 1994 р., яким сільську раду зобов'язано відвести в натурі земельну ділянку для його фермерського господарства, та за ст. 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що неможливість отримати в натурі земельну ділянку, виділену йому для ведення фермерського господарства відповідно до рішення 1992 р., становила незаконне та непропорційне втручання у його право мирно володіти своїм майном. Він вимагав 3,8 млн грн відшкодування прибутку, який втратив з 11 травня 1992 р. через неможливість обробітку земельної ділянки, формально виділеної йому для ведення фермерського господарства. ЄСПЛ визнав правопорушення та погодився, що заявник *міг зазнати певної матеріальної шкоди через ненадання йому державними органами земельної ділянки для ведення фермерського господарства*.

ЄСПЛ допускає можливість відшкодування і упущеної вигоди в минулому, і в майбутньому. Упущена в минулому вигода – це прибуток (дохід), неодержаний на момент розгляду справи в ЄСПЛ. Упущена в майбутньому вигода – це втрата реальної можливості одержати в майбутньому певний майновий прибуток (дохід).

ЄСПЛ присуджує відшкодування матеріальної шкоди лише за умови обґрунтованості заявленої вимоги. Заявник повинен довести, що матеріальна шкода є наслідком порушення чи порушень, на які він скаржиться. Він повинен надати відповідні документи, які доводять не лише наявність, а й суми чи розмір шкоди.

Зазвичай призначена ЄСПЛ справедлива сатисфакція відповідає повному розрахунку матеріальної шкоди. Однак, якщо точно обчислити розмір дійсної шкоди неможливо, то ЄСПЛ робить її оцінку на основі наявної в нього інформації. Це дає підстави ЄСПЛ визнати справедливим призначити суму, меншу, ніж повний обсяг шкоди.

2. Правові підходи у практиці ЄСПЛ при розгляді цивільних справ, що застосовуються для компенсації моральної шкоди, що завдана фізичним особам

Відповідно до п. 13 Практичної рекомендації «Вимоги щодо справедливої сатисфакції», компенсація за моральну шкоду, яку призначає ЄСПЛ, надається для відшкодування нематеріальної шкоди, наприклад, за моральні та фізичні страждання [7].

ЄСПЛ присуджує фізичним особам справедливу сатисфакцію як компенсацію за різні моральні та фізичні страждання. До них, зокрема, належать: фізична біль та страждання (physical pain and suffering), шкода життю (damage to health), психічна шкода (psychological harm), емоційний стрес (stress), почуття розчарування (frustration) і приниження (humiliation), почуття тривоги (anxiety) і несправедливості (injustice), почуття невизначеності (uncertainty), а також емоційні переживання (distress) та занепокоєння (inconvenience). Крім того, згідно з практикою ЄСПЛ, до складу моральної (немайнової) шкоди фізичної особи входять: шкода, завдана репутації (loss of reputation), а надто шкода, завдана професійній репутації, а також шкода доброму імені (good name), шкода, завдана взаєминам (loss of relationship), а також порушення нормального ритму приватного життя (disruption to lives) [3, с. 328].

Наведемо декілька рішень ЄСПЛ, в яких міститься позиція Суду щодо визначення моральної шкоди фізичних осіб при розгляді цивільних справ. Зокрема, у рішенні по справі «Якушев проти України» [8] заявник скаржився за ст. 8 Конвенції на відмову у задоволенні позову про оспорювання його батьківства. ЄСПЛ, визнавши порушення ст. 8 Конвенції, дійшов висновку, що через встановлення порушення заявник мав зазнати *болю та страждань*.

Водночас у рішенні по справі «Глоба проти України» [9] ЄСПЛ визнав, що надмірно тривале провадження щодо житлового спору є порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції, в результаті якого заявник зазнав *страждань і розчарування*.

У рішенні по справі «Ліпісвіцька проти України» [10] ЄСПЛ визнав, що відбулося порушення п. 1 ст. 6 та ст. 13 Конвенції щодо тривалості провадження, у результаті якого заявниця зазнала *стресу та перебувала у стані невизначеності*.

3. Правові підходи у практиці ЄСПЛ при розгляді цивільних справ, що застосовуються для компенсації моральної шкоди, що завдана юридичним особам

ЄСПЛ визнає право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди рівною мірою і за

фізичними, і за юридичними особами. Він виходить із того, що Конвенція дає юридичним особам рівний з фізичними особами захист та не обмежує право на компенсацію заподіяної їм моральної (немайнової) шкоди.

Основним прецедентом щодо компенсації юридичним особам немайнової шкоди є рішення у справі «Компанії Комінгерсол С. А. проти Португалії» [11], яке винесене у 2000 р. У відповідному рішенні ЄСПЛ не лише підтвердив право юридичної особи на компенсацію немайнової шкоди, а й розкрив її зміст стосовно обставин цієї справи. При розгляді питання про оцінку розміру компенсації немайнової шкоди він вирішив врахувати хвилювання, незручності, невизначеності становища заявника, викликані правопорушенням, а також інші обставини немайнового характеру. Крім того, ЄСПЛ назвав деякі елементи немайнової шкоди юридичної особи, вказавши, що ця шкода може охоплювати і об'єктивні, і суб'єктивні складові. Зокрема, елементами немайнової шкоди юридичної особи є її репутація, невизначеність у плануванні, порушення в її управлінні (для якого характерним є відсутність точного методу розрахунку наслідків) і, нарешті, хоча і меншою мірою, занепокоєння та незручності, завдані керівництву.

Позиція щодо визначення немайнової шкоди юридичної особи сформована ЄСПЛ у справі «Компанії Комінгерсол С. А. проти Португалії» була відображена у рішенні по справі «ТОВ «Полімерконтейнер» проти України» [12].

У рішенні по справі «Агрокомплекс проти України» [13] ЄСПЛ визнав, що порушення п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 1 Першого протоколу Конвенції завдали підприємству-заявнику немайнової шкоди, що полягає в *тривалій невизначеності у здійсненні ним підприємницької діяльності*. Аналогічно й у рішенні по справі «East/West Alliance Limited» проти України» [14] ЄСПЛ визнав, що порушення ст. 1 Першого протоколу Конвенції, а також п. 1 ст. 6 та ст. 13 Конвенції у зв'язку із численними та різноманітними втручаннями органів влади у право власності на 14 літаків ірландського підприємства «East/West Alliance Ltd.», завдали йому немайнової шкоди, що полягає в *тривалій невизначеності в його господарській діяльності, а також відчуттях безпорадності та розчарування у його керівників*.

Під немайновою шкодою, заподіяною юридичній особі, ЄСПЛ розуміє також шкоду, що заподіяна її репутації, у вигляді труднощів при реалізації робіт або послуг її дійсним і потенційним клієнтам, труднощів у відносинах із контрагентами і партнерами, а також інші перешкоди в досягненні компанією комерційного успіху. Так, важливе прецедентне значення має рішення у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» [5]. На момент проголошення рішення, сума присудженої справедливої сатисфакції (75 тис. євро) як компенсація за немайнову шкоду, завдану репутації та торговельній марці компанії, була рекордною для справ проти України. ЄСПЛ дійшов висновку, що затягування судової процедури понад розумні строки мало спричинити значні неприємності та тривалу непевність у керівника, адміністраторів та членів компанії-заявника. Становище тривалої непевності, в якому опинився заявник, повинно було об'єктивно спричинити, з одного боку, значні труднощі в плануванні рішень, що мали прийматися стосовно управління «Совтрансавто-Луганськ», а з іншого – неприємності у відносинах заявника як холдингу із транспортними товариствами, що використовують торговельну марку «Совтрансавто». Крім того, ця непевність мала завдати шкоди репутації торговельної марки в очах дійсних і потенційних клієнтів.

На основі позиції, що сформована у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України», ЄСПЛ почав присуджувати компенсацію немайнової шкоди, що заподіяна репутації юридичної особи в очах її дійсних та потенційних клієнтів. Зокрема, у рішенні по справі «Українська Прес-Група» проти України» [15] ЄСПЛ дійшов висновку, що заподіяна шкода репутації компанії-заявника як засобу масової інформації, оскільки в рішеннях національних судів було визнано, що в її газеті опублікована інформація не відповідає дійсності. Як наслідок, тираж газети впав, декілька провідних журналістів і працівників залишило газету. Аналогічно й у рішенні по справі «Газета «Україна-центр» проти України» [16] ЄСПЛ присудив підприємству-заявнику компенсацію немайнової шкоди у розмірі 5 тис. євро. Він дійшов висновку, що присуджена національним судом сума відшкодування спричинила фінансові труднощі, що призвели до звільнення журналістів, підвищення вартості видання та зменшення його тиражу.

Моральна (немайнова) шкода характеризується тим, що точно обчислити її розмір неможливо. Тому в основі критерію встановлення форми та розміру компенсації такого виду шкоди є принцип справедливості й угляду ЄСПЛ. Окрім того, розмір і підстави присудження моральної (немайнової) шкоди в кожному конкретному випадку залежать від обставин справи та прецедентної практики ЄСПЛ у рішеннях, що винесені щодо певної Держави-відповідача.

Моральна (немайнова) шкода, завдана фізичним та юридичним особам, залежно від обставин справи може бути компенсована або грошима, або визнанням факту порушення її прав Державою-відповідачем. Наприклад, у рішенні по справі «Зеленчук і Цицюра проти України» [17] заявники стверджували, що законодавчі обмеження, накладені на них як на власників землі сільськогосподарського призначення, порушували їхні права за ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. ЄСПЛ визнав порушення, проте зазначив, що потрібно відрізняти ситуації, за яких заявник зазнав явної травми, фізичної або психологічної, болю та страждання, стресу, тривоги, розчарування, відчуттів несправедливості або приниження, тривалої невизначеності, порушення життя або реальної втрати можливостей від тих ситуацій, коли публічне встановлення порушення, якого він зазнав, у рішенні, що є обов'язковим для Договірної Держави, само собою є належною формою відшкодування. У деяких ситуаціях, коли закон, процедуру або практику було визнано такими, що не відповідають стандартам Конвенції, цього достатньо для виправлення ситуації. З огляду на ці принципи ЄСПЛ дійшов висновку, що встановлення порушення в цій справі само собою становить достатню справедливу сатисфакцію за будь-яку завдану заявникам моральну шкоду.

У рішенні по справі «Компанія «Регент» проти України» [18] компанія-заявник скаржилася за п. 1 ст. 6 Конвенції та за ст. 1 Першого протоколу до Конвенції на тривале невиконання рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. Компанія-заявник не була стороною третейського розгляду, однак набула права по ньому на підставі договору про уступку вимоги боргу. ЄСПЛ визнав тривале невиконання рішень третейського суду порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. Однак він вважав, що достатньою справедливою сатисфакцією немайнової шкоди компанії є визнання порушення її прав. Адже компанія-заявник купила заборгованість, що частково становило її ординарну підприємницьку діяльність. Водночас вона була обізнана про проблеми з виконанням вказаного рішення, таким чином, вона взяла на себе комерційний ризик такої угоди.

Аналогічно й у рішенні по справі «Стебницький і «Комфорт» проти України» [19] ЄСПЛ визнав, що констатація ним порушення сама собою є достатньо справедливою сатисфакцією щодо вимог компенсації немайнової шкоди підприємства-заявника.

У п. 15 Практичної рекомендації «Вимоги щодо справедливої сатисфакції» заявникам, які бажають отримати компенсацію за моральну (немайнову) шкоду, пропонується вказати суму, яка, на їхню думку, була б справедливою. Якщо заявники вважають себе потерпілими від декількох порушень, вони можуть вимагати загальну суму за всі порушення, про які вони заявляють, або окремі суми щодо кожного порушення [7].

Інколи різні елементи матеріальної шкоди не піддаються точному підрахунку або складно провести межу між матеріальною і моральною (немайновою) шкодою. В цих випадках при визначенні справедливої сатисфакції ЄСПЛ не розділяє майнову і моральну (немайнову) шкоду, розглядаючи їх сукупно як один вид шкоди, і відшкодовує однією сумою.

У практиці ЄСПЛ до судових витрат і розходів належать судові та інші витрати заявника (або його представника) на національному рівні (судові витрати) або під час провадження у ЄСПЛ (витрати на листування із ЄСПЛ, фотокопіювання, роздруківку чи переклад документів для подачі в ЄСПЛ та юридичні послуги, подорож до Страсбургу на слухання справи та проживання), які він поніс, намагаючись попередити порушення Конвенції або отримати відшкодування за таке порушення. Щоб отримати присудження, треба довести, що судові та інші витрати були понесені фактично, їх не можна було уникнути, та вони були розумними за розміром. Вони повинні бути підтверджені відповідними документами. Витрати на юридичне представництво можуть бути присуджені безпосередньо на рахунок представника заявника [20, с. 53].

Відповідно до п. 1 правила 60 Регламенту ЄСПЛ, заявник, який бажає отримати присудження справедливої сатисфакції згідно зі ст. 41 Конвенції в разі визнання ЄСПЛ порушення щодо нього Конвенції, повинен зробити відповідну вимогу під час подачі своїх коментарів у відповідь на зауваження уряду, якщо голова палати не видасть розпорядження вчинити інакше, або – якщо такі письмові зауваження не подаються – у спеціальному документі, що подається не пізніше ніж через два місяці після проголошення заяви прийнятною. Заявник повинен детально описати свої вимоги, а також надати відповідні супроводжуючі документи та докази. У разі невчасного подання вимог про справедливу сатисфакцію ЄСПЛ може повністю або частково відхилити такі вимоги [21].

Відповідно до п. 1 правила 75 Регламенту, якщо палата або комітет встановлюють порушення Конвенції або Протоколів до неї, вони переважно у тому самому рішенні вирішують питання про справедливу сатисфакцію, якщо

було подано відповідну вимогу і якщо питання готове для вирішення. Якщо питання не готове для вирішення, палата або комітет відкладають це питання та встановлюють подальшу процедуру для його вирішення (наприклад, у рішенні у справі «Агрокомплекс проти України» від 06 жовтня 2011 р. ЄСПЛ відклав питання про присудження справедливої сатисфакції, яке згодом було ним розглянуте у рішенні по справі «Агрокомплекс проти України» (справедлива сатисфакція) від 25 липня 2013 р.).

Однак, якщо особа не виявила бажання отримати справедливу сатисфакцію за порушення прав, ЄСПЛ не буде вживати відповідних заходів. Наприклад, у рішенні по справі «Садов'як проти України» [22] заявники скаржилися за ст. 8 Конвенції на те, що рішення про їхнє виселення з гуртожитку було ухвалено незаконно та без урахування їхньої особистої ситуації. ЄСПЛ визнав, що було порушення ст. 8 Конвенції, проте не присудив справедливої сатисфакції, оскільки заявники не подали жодних вимог.

Справедлива сатисфакція, а також будь-який податок, що може бути нарахований на неї заявнику, повинна бути виплачена Державою-відповідачем протягом трьох місяців із моменту набуття рішенням статусу остаточного. Зі спливом трьох місяців і до остаточного розрахунку на присуджені суми нараховується простий відсоток у розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, чинної у відповідний період невиплати цих платежів, плюс три відсоткові пункти. Суми зазвичай присуджуються в євро, але виплачуються валютою Держави-відповідача по курсу, що діє на момент здійснення виплати.

За необхідності ЄСПЛ зобов'язує Державу-відповідача вжити «індивідуальних» заходів (наприклад виконати остаточне рішення національного суду, винесене на користь заявника; переглянути справу заявника на національному рівні тощо). ЄСПЛ не переглядає національні рішення, не може їх скасовувати тощо.

За необхідності зобов'язує Державу-відповідача вжити «загальних заходів» (внести зміни до законодавства, змінити судову практику тощо). Такі заходи вживаються, якщо ЄСПЛ констатує, що та чи інша проблема в Державі-відповідача є системною (структурною), а не поодиноким випадком [20, с. 53].

Висновки

Справедлива сатисфакція – це відшкодування (компенсація) матеріальної та/або моральної (немайнової) шкоди, що завдана фізичним або юридичним особам, а також судових витрат і розходів, яку ЄСПЛ на підставі ст. 41 Конвенції може у разі необхідності присудити заявнику, якщо вважатиме, що відбулося порушення його прав. Вона полягає у виплаті грошового відшкодування (компенсації) або визнанні порушення Державою-відповідачем прав заявника.

Проведений аналіз рішень ЄСПЛ, що спрямований на виявлення особливостей присудження справедливої сатисфакції Судом при розгляді цивільних справ, може стати основною для подальшого вдосконалення національного законодавства, а саме цивільно-правового інституту відшкодування шкоди.

Список використаних джерел

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15 (дата звернення: 27.08.2019).
2. Паліюк В. П. Справедлива сатисфакція в контексті ст. 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського*: матер. третьої Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 2–3 листопада 2012 р.). Одеса: Фенікс, 2012. С. 306–310.
3. Афанасьев Д. В. Подача жалобы в Европейский Суд по правам человека. М.: Статут, 2012. 606 с.
4. Справа «Максименко та Герасименко проти України» від 16 травня 2013 р. за заявою № 49317/0. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c90 (дата звернення: 27.08.2019).
5. Справа «Совтрансавто-Холдинг» проти України (справедлива сатисфакція) від 02 жовтня 2003 р. за заявою № 48553/99. URL: http://khpg.org/index.php?id=1075288193 (дата звернення: 27.08.2019).
6. Справа «Рисовський проти України» від 20 жовтня 2011 р. за заявою № 29979/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_854 (дата звернення: 27.08.2019).
7. Практична рекомендація «Вимоги щодо справедливої сатисфакції» видана Головою Суду 28 березня 2007 р. відповідно до правила 32 Регламенту Суду. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_UKR.pdf (дата звернення: 27.08.2019).
8. Справа «Якушев проти України» від 04 грудня 2018 р. за заявою № 15978/09. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d08 (дата звернення: 27.08.2019).

9. Справа «Глоба проти України» від 05 липня 2012 р. за заявою № 15729/07. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_911 (дата звернення: 27.08.2019).
10. Справа «Ліпісвіцька проти України» від 12 травня 2011 р. за заявою № 11944/05. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_648 (дата звернення: 27.08.2019).
11. Справа компанії Комінгерсол С. А. проти Португалії (COMINGERSOLL S. A. V. PORTUGAL) від 06 квітня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_026 (дата звернення: 27.08.2019).
12. Справа «ТОВ «Полімерконтейнер» проти України» від 24 листопада 2016 р. за заявою № 23620/05. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c04 (дата звернення: 27.08.2019).
13. Справа «Агрокомплекс проти України» (справедлива сатисфакція) від 25 липня 2013 р. за заявою № 23465/03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_973 (дата звернення: 27.08.2019).
14. Справа «East/West Alliance Limited» проти України» від 03 лютого 2014 р. за заявою № 19336/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_994 (дата звернення: 27.08.2019).
15. Справа «Українська Прес-Група» проти України» від 29 березня 2005 р. за заявою № 72713/01. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_382 (дата звернення: 27.08.2019).
16. Справа «Газета «Україна-центр» проти України» від 15 липня 2010 р. за заявою № 16695/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_594 (дата звернення: 27.08.2019).
17. Справа «Зеленчук і Цицюра проти України» від 22 травня 2018 р. за заявами № 846/16 та № 1075/16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c79 (дата звернення: 27.08.2019).
18. Справа «Компанія «Регент» проти України» від 03 квітня 2008 р. за заявою № 773/03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_426 (дата звернення: 27.08.2019).
19. Справа «Стебницький і «Комфорт» проти України» від 03 лютого 2011 р. за заявою № 10687/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_853 (дата звернення: 27.08.2019).
20. Караман І. В., Козіна В. В. Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство. К.: ВАІТЕ, 2015. 136 с.
21. Регламент Європейського Суду з прав людини від 03 листопада 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_067 (дата звернення: 27.08.2019).
22. Справа «Садов'як проти України» від 17 травня 2018 р. за заявою № 17365/14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c59 (дата звернення: 27.08.2019).

References

1. Pro vy'konannya rishen' ta zastosuvannya prakty'ky' Yevropejs'kogo sudu z prav lyudy'ny': Zakon Ukrayiny' vid 23.02.2006 r. No 3477-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15 [in Ukr.].
2. Paliyuk, V. P. (2012). Spravedly'va saty'sfakciya v konteksti st. 41 Konvenciyi pro zaxy'st prav lyudy'ny' i osnovopolozhny'x svobod. *Mizhnarodni chy'tannya z mizhnarodnogo prava pam'yati profesora P.Ye. Kazans'kogo*: *mater. Tret'oyi Mizhnar. nauk. konf. (Odesa, 2–3 ly'stopada 2012 r.). [International Readings on International Law in Memory of Professor P. E. Kazanovskoho Conference]*. Odesa: Feniks, 306–310 [in Ukr.].
3. Afanas'ev, D. V. (2012). Podacha zhalobы v Evropejsky'j Sud po pravam cheloveka [Filing a complaint with the European Court of Human Rights]. Moskva: Statut [in Ukr.].
4. Sprava «Maksy'menko ta Gerasy'menko proty' Ukrayiny'» [Case of Maksimenko and Gerasimenko v. Ukraine] vid 16 travnya 2013 r. za zayavoyu No 49317/0. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c90 [in Ukr.].
5. Sprava «Sovtransavto-Xoldy'ng» proty' Ukrayiny' (spravedly'va saty'sfakciya) [Case of Sovtransavto-Holding v. Ukraine (just satisfaction)] vid 02 zhovtnya 2003 r. za zayavoyu No 48553/99. Retrieved from http://khpg.org/index.php?id=1075288193 [in Ukr.].
6. Sprava «Ry'sovs'ky'j proty' Ukrayiny'» [Case of Rysovsky v. Ukraine] vid 20 zhovtnya 2011 r. za zayavoyu No 29979/04. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_854 [in Ukr.].
7. Prakty'chna rekomendaciya «Vy'mogy' shhodo spravedly'voyi saty'sfakciyi» vy'dana Golovoyu Sudu 28 bereznya 2007 r. vidpovidno do pravy'la 32 Reglamentu Sudu. Retrieved from https://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_UKR.pdf [in Ukr.].
8. Sprava «Yakushev proty' Ukrayiny'» [Case of Yakushev v. Ukraine] vid 04 grudnya 2018 r. za zayavoyu No 15978/09. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d08 [in Ukr.].
9. Sprava «Globa proty' Ukrayiny'» [Case of Hloba v. Ukraine] vid 05 ly'pnya 2012 r. za zayavoyu No 15729/07. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_911 [in Ukr.].
10. Sprava «Lipisvicz'ka proty' Ukrayiny'» [Case of Lipisvitska v. Ukraine] vid 12 travnya 2011 r. za zayavoyu No 11944/05. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_648 [in Ukr.].
11. Sprava kompaniyi Komingersol S. A. proty' Portugaliyi [Case of Comingersoll S. A. v. Portugal] vid 06 kvitnya 2000 r. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_026 [in Ukr.].

12. Sprava «TOB «Polimerkontejner» proty' Ukrayiny'» [Case of Polimerkonteyner, Tov v. Ukraine] vid 24 ly'stopada 2016 r. za zayavoyu No 23620/05. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c04 [in Ukr.].
13. Sprava «Agrokompleks proty' Ukrayiny'» (spravedly'va saty'sfakciya) [Case of Agrokompleks v. Ukraine (*Just satisfaction*)] vid 25 ly'pnya 2013 r. za zayavoyu No 23465/03. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_973 [in Ukr.].
14. Sprava «East/West Alliance Limited» proty' Ukrayiny'» [Case of East/West Alliance Limited v. Ukraine] vid 03 lyutogo 2014 r. za zayavoyu No 19336/04. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_994 [in Ukr.].
15. Sprava «Ukrayins'ka Pres-Grupa» proty' Ukrayiny'» [Case of Ukrainian Media Group v. Ukraine] vid 29 bereznya 2005 r. za zayavoyu No 72713/01. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_382 [in Ukr.].
16. Sprava «Gazeta «Ukrayina-centr» proty' Ukrayiny'» [Case of Gazeta ukraina-Tsentr v. Ukraine] vid 15 ly'pnya 2010 r. za zayavoyu No 16695/04. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_594 [in Ukr.].
17. Sprava «Zelenchuk i Cy'cyura proty' Ukrayiny'» [Case of Zelenchuk and Tsytsyura v. Ukraine] vid 22 travnya 2018 r. za zayavamy' No 846/16 ta No 1075/16. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c79 [in Ukr.].
18. Sprava «Kompaniya «Regent» proty' Ukrayiny'» [Case Regent Company of Ukrainian Media Group v. Ukraine] vid 03 kvitnya 2008 r. za zayavoyu No 773/03. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_426 [in Ukr.].
19. Sprava «Stebny'cz'ky'j i «Komfort» proty' Ukrayiny'» [Case of Stebnitskiy and Komfort v. Ukraine] vid 03 lyutogo 2011 r. za zayavoyu No 10687/02. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_853 [in Ukr.].
20. Karaman, I. V., & Kozina, V. V. (2015). Yevropejs'ky'j sud z prav lyudy'ny', Yevropejs'ka konvenciya z prav lyudy'ny' ta indy'vidual'ni zayavy': pershe znajomstvo [European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights and Individual Statements: First Dating]. Ky'yiv: VAITE [in Ukr.].
21. Reglament Yevropejs'kogo Sudu z prav lyudy'ny' [Regulation of the European Court of Human Rights] vid 03 ly'stopada 2003 r. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_067 [in Ukr.].
22. Sprava «Sadov'yak proty' Ukrayiny'» [Case of Sadovyak v. Ukraine] vid 17 travnya 2018 r. za zayavoyu No 17365/14. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c59 [in Ukr.].

Стаття: надійшла до редакції 31.08.2019
прийнята до друку 16.09.2019

The article: is received 31.08.2019
is accepted 16.09.2019